

Komunistična koncentracijska taborišča in zapori v Sloveniji

Izšla je knjiga Kazenske ustanove in zaporniki v Sloveniji 1945-1951. Avtor dr. Milko Mikola je na predstavitvi knjige poudaril, da so bila v Sloveniji takoj po koncu druge svetove vojne ustanovljena komunistična koncentracijska taborišča, kar poskuša večina še danes zamolčati.

Prejšnji četrtek je potekala predstavitve nove knjige zgodovinarja dr. Milka Mikole.

Prejšnji četrtek je zgodovinar dr. Milko Mikola v Ljubljani predstavil svojo novo knjigo Kazenske ustanove in zaporniki v Sloveniji 1945-1951. Knjigo je izdala in založila založba Nova obzorja, sozaložnik pa je Inštitut Karantanija. Na predstavitvi knjige so sodelovali zgodovinar dr. Milko Mikola, nekdanji predsednik ustavnega sodišča in nekdanji pravosodni minister dr. Lovro Šturm, publicist Ive A. Stanič in urednik Demokracije Metod Berlec, ki je pogovor povezoval.

Predstavitve knjige

Zgodovinar dr. Milko Mikola velja za

najboljšega poznavalca povojnega komunističnega nasilja v Sloveniji, saj se z njegovim preučevanjem intenzivno ukvarja že več kot dvajset let. Poleg knjige, ki jo je predstavil prejšnji četrtek, je o povojnem komunističnem nasilju v Sloveniji napisal še šest z dokumenti in arhivskim gradivom bogato opremljenih knjig ter s tem opravil pionirsko delo na področju preučevanja te tematike. Njegovo najpomembnejše in hkrati življenjsko delo je knjiga Rdeče nasilje, ki je izšla leta 2013 in podaja prvi

celovit pregled povojne represije v Sloveniji. Dr. Mikola je o povojnem komunističnem nasilju v Sloveniji pripravil tudi osem zbornikov dokumentov in pričevanj. Za svoje znanstvene dosežke na področju zgodovinskega je leta 2013 prejel Zoisovo priznanje.

O povojnih kazenskih ustanovah in njihovih zapornikih v Republiki Sloveniji je bilo v preteklosti zelo malo napisanega in objavljenega. Zato se je predstavitve knjige udeležil tudi publicist Ive A. Stanič, ki je oral ledino na tem področju s svojo knjigo V čigavem imenu?. Poleg tega je napisal še več knjig s podobno zgodovinsko tematiko. Po njegovem je pomembno, da se te stvari raziščejo in objavijo ter s tem predstavijo širši slovenski laični in strokovni javnosti.

V obdobju od konca vojne leta 1945 pa do leta 1951, ko je bila represija komunističnega režima najhujša, so v Sloveniji obstajale nekatere kazenske ustanove, ki so tipične za najtrše totalitarne režime. Tako so v Sloveniji v tem obdobju poleg zaporov in kazensko-poboljševalnih domov obstajala tudi koncentracijska taborišča ter delovna taborišča za prestajanje kazni prisilnega, poboljševalnega in družbeno koristnega dela. V obdobju od 1945 do 1951, se pravi v najbolj represivnem obdobju po drugi svetovni vojni, je bilo v kazenskih ustanovah zaprtih najmanj okoli 62.000 oseb. Ker je bila veliki večini prostost odvzeta iz političnih razlogov, so med njimi

absolutno prevladovali politični zaporniki. Med njimi je bilo izrazito veliko število žensk. Dr. Mikola je ob tem posebej izpostavil žalostni usodi Jožice Gorenjak in Elze Premšak, o katerih je že pisal v tedniku Demokracija.

Nekdanji predsednik ustavne- ga sodišča in nekdanji pravosodni minister dr. Lovro Šturm, ki je tudi sodeloval na predstavitvi knjige, je ob tem spomnil, da je Ustavno sodišče Republike Slovenije v več svojih odločbah ugotovilo, da je šlo takrat za totalitarne zločinski komunistični sistem. Posebej je poudaril, da leta 1945 ni prišlo do osvoboditve, ampak je en totalitarni sistem zamenjal drugega. O pravi osvoboditvi po njegovem lahko govorimo šele po prvih demokratskih volitvah leta 1990.

Udeleženci predstavitve so ob tem izrazili željo, da bi vedenje o teh stvareh prišlo tudi v šolske učbenike, da bi se mladi lahko seznanili tudi s tistim delom polpretekle slovenske zgodovine, ki je bila dolga desetletja zamolčana.

Vladavina terorja

Knjiga dr. Mikole na dobrih dvesto straneh podrobno razčleni sistem represije, ki ga je po koncu druge svetovne vojne vzpostavila nova komunistična oblast. Pod krinko kaznovanja »izdajalcev, okupatorjevih kolaborantov in vojnih dobičkarjev« ni potekalo »samo« maščevanje pravim ali namišljenim nasprotnikom, šlo je za veliko več. Šlo je za sistematično zastraševanje in uničenje vsega, kar bi morda lahko v danem trenutku ali pa v prihodnosti ogrozilo komunistični prevzem oblasti in vzpostavitev novega režima. Pravo in pravičnost, na katera so se sicer komunistični teroristi sklicevali, sta bila pri vzpostavitvi tega sistema samo fikcija, neke vrste formalno pokritje, s katerim se je legaliziral zločin. Avtor knjige že na začetku pravi, da so v primerjavi z nekdanjo »gnilo in protiljudsko«

Škofjevi zavodi v Št. Vidu nad Ljubljano so bili spremenjeni v največje komunistično koncentracijsko taborišče v Sloveniji takoj po tako imenovani osvoboditvi maja 1945.

Kraljevino Jugoslavijo, ki so jo novi oblastniki predstavljali kot pekel na zemlji, pravo, pravičnost in celotni kaznovani sistem pod komunisti civilizacijsko zdrsnili za precej stopnic na slabše. Sicer pa se je to dogajalo prav v vseh državah, ki so imele to nesrečo, da so doživele komunistično revolucijo.

Knjiga dr. Mikole je razdeljena na več sklopov. Prvi se nanaša na kazni, ki so jih v obdobju od leta 1945 do leta 1951 izrekala sodišča. To so bila tako redna sodišča, seveda ustrezno prečiščena in popolnjena z ideološko čistimi sodniki, kot tudi izredna sodišča, recimo »sodišča narodne časti«, ki so bila pogruntavščina revolucionarne oblasti. To so bile kazni odvzema prostosti s prisilnim delom in kazni odvzema prostosti. Poleg tega so lahko izrekla tudi kazni prisilnega dela brez odvzema prostosti, kazni poboljševalnega dela in celo kazni izгона iz prebivališča.

Zaradi mednarodnih konvencij, ki so bile sprejete po drugi svetovni vojni in so prepovedovale prisilno delo, so bile kazni prisilnega dela ukinjene, zamenjalo pa jih je družbeno koristno delo, kar je bilo praktično eno in isto. Po letu 1951 pa so odpravili kazni izгона.

Kot stranske kazni so redna sodišča izrekala tudi odvzem državljanskih in političnih pravic (kar je tudi bilo odpravljeno v petdesetih letih) in skoraj vedno še kazni zaplembe premoženja, včasih delne, običajno pa kar popolne. Sodna zaplemba premoženja je bila v Sloveniji odpravljena šele leta 1990!

V drugem sklopu je avtor obdelal kazni, ki so jih v obdobju od 1945 do 1951 poleg sodišč lahko izrekli tudi upravni organi. Šlo je za okrajne, mestne in krajevne ljudske odbore, ki so lahko z enako avtoriteto kot sodišča izrekli kazni odvzema prostosti, le da so bile navadno za krajša obdobja, kot so jih lahko izrekala sodišča. Upravni organi so prav tako lahko izrekli kazni poboljševalnega dela, izgon iz kraja prebivališča oziroma določitev kraja prebivanja.

Umor in prisilno delo

V naslednjem sklopu je avtor opisal zapore in koncentracijska taborišča Ozne. Naštel je te ustanove in opisal število zaprtih v teh zaporih in taboriščih. V te zapore in taborišča, ki so bila pod izključno jurisdikcijo Ozne, je bila v prvih povojnih tednih zaprta večina tistih, ki so jih potem odpeljali na množična morišča po vsej Sloveniji in jih pomorili. Preživele iz teh taborišč je nato v septembru 1945 Ozna skupaj s prostori predala upravi ministrstva za notranje zadeve.

Četrty sklop v knjigi opisuje kazenska taborišča in zavode za prisilno delo, ki so nastali, potem ko je Ozna predala taborišča in preživele

taboriščnike ministrstvu za notranje zadeve. Avtor opiše ustanovitev kazenskih taborišč, njihovo upravljanje in število zapornikov ter na splošno razmere v taboriščih. Omeni tudi administrativno-birokratsko žongliranje, ko se kazenska taborišča spremenijo v zavode za prisilno delo in potem v taborišča za prisilno delo. Ta preimenovanja sicer na delo taborišč in usodo taboriščnikov niso kaj bistveno vplivala.

Kot peti sklop so taborišča oz. »delovne skupine« za poboljševalno delo, ki so delovala vzporedno s kazenskimi taborišči in v katera so navadno odhajali tisti, ki so jim kazni odmerili upravni organi. Ta taborišča (delovne skupine) so bila ukinjena proti koncu štiridesetih let in so jih zamenjala taborišča (delovne skupine) za družbeno koristno delo, ki so tema naslednjega sklopa v knjigi.

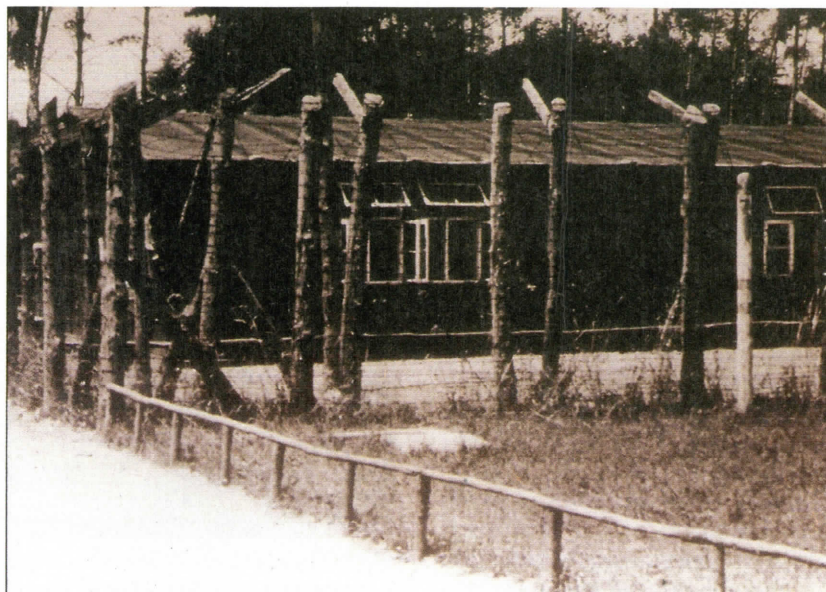
V sedmem sklopu dr. Mikola opiše ustanovitve kazensko-poboljševalnih zavodov, ki so bili kasneje preimenovani v kazensko-poboljševalne domove.

Kot da vse naštetost še ni bilo zadosti, je totalitarni sistem ustanovil še »običajne« zapore, ki jih Mikola našteje v osmem sklopu. Gre za zapore, ki so »pokrivali« tedanjo upravno razdelitev države, se pravi okrožja, okraje in oblasti. Poleg teh zaporov so seveda obstajali tudi posebni zapori, ki jih je upravljala Udba.

Naslednje poglavje knjige zajema kazenske ustanove za obsojene nosečnice in ustanove, v katerih so bile zaprte mladoletne osebe.

V desetem poglavju avtor opiše režim, ki je vladal v vseh prej naštetih ustanovah, v enajstem poglavju ali sklopu pa opiše zapornike, njihovo število in strukturo po posameznih kazenskih ustanovah. Prav tako pa opiše tiste, ki so bili zaprti in še ne obsojeni, se pravi preiskovance, njihovo število, strukturo, ravnanje z njimi in njihov položaj. Opisane so usmrtitve (zamaskirane kot »justifikacije«) pa tudi »prevzgoja« in dela, ki so jih morali obsojeni opravljati. Opisani so tudi odhodi iz teh zavodov, pa naj gre za smrti, pobege ali izpustitve oziroma pomilostitve.

Avtor v svoj knjigi tako poda celovit pregled kazenskih ustanov v Sloveniji v letih 1945–1951

Komunistično koncentracijsko taborišče Strnišče pri Ptuj

in skupno število zapornikov v njih. V sklepnem delu svoje knjige pa objavi tudi turoben seznam zapornikov, nad katerimi je bila v obdobju 1945–1951 izvršena smrtna kazen.

Tipičen totalitarni režim

Sicer pa je najbolje, da o svoji knjigi skozi uvod »spregovori« kar avtor dr. Mikola sam: »Za celovitejšo poznavanje represivnosti komunističnega režima v Sloveniji v prvih povojnih letih, ko je bila ta najhujša, je poleg drugega treba poznati tudi njegove kazenske ustanove. V tem obdobju so namreč v Sloveniji obstajale nekatere kazenske ustanove, ki so tipične samo za države z najtršimi totalitarnimi režimi, pri čemer mislimo predvsem na koncentracijska in delovna taborišča. Skozi te in druge kazenske ustanove (zapore, kazensko-poboljševalne zavode in kazensko-poboljševalne domove) je v Sloveniji v prvih povojnih letih šlo na deset tisoče zapornikov, med katerimi so absolutno prevladovali politični zaporniki.

O povojnih kazenskih ustanovah in njihovih zapornikih v Sloveniji je bilo doslej zelo malo napisanega in objavljenega. Ledino na tem področju je oral Ive A. Stanič s svojim delom V čigavem imenu?, ki ga je v samozaložbi izdal leta 1996. To njegovo delo me je spodbudilo, da sem tudi sam začel preučevati to tematiko. Predmet mojega

zanimanja so bila sprva predvsem povojna delovna taborišča. O njih sem leta 2002 napisal krajšo študijo, ki je istega leta izšla kot knjiga z naslovom Delo kot kazen: izrekanje in izvrševanje kazni prisilnega, poboljševalnega in družbeno koristnega dela v Sloveniji v obdobju 1945–1951. Leta 2006 pa sem pripravil še zbornik faksimilov dokumentov in pričevanj o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji, ki ga je istega leta izdalo Ministrstvo Republike Slovenije za pravosodje.

Omenjena študija pa je nepopolna, saj so v njej obdelana samo delovna taborišča in njihovi zaporniki, medtem ko so druge kazenske ustanove tistega časa (zapori, kazensko-poboljševalni zavodi in kazensko-poboljševalni domovi) in njihovi zaporniki v njej bolj ali manj samo omenjeni. Tega sem se zavedel, že ko je knjiga Delo kot kazen izšla, zato sem že takrat razmišljal, da bi jo bilo treba ustrezno dopolniti in razširiti. Ker sem se po njenem izidu intenzivno posvečal preučevanju nekaterih drugih oblik povojnega in medvojnega komunističnega nasilja v Sloveniji, sem šele tedaj našel dovolj časa, da sem se znova lotil te tematike in tako je nastala knjiga, ki je sedaj pred bralcem. Pri njenem pisanju sem deloma uporabil svojo zgornj navedeno študijo Delo kot kazen, večino njenih poglavij pa sem napisal povsem na novo, in to izključno na podlagi arhivskih dokumentov in drugih pisnih virov.« X

Koncentracijsko taborišče
Strnišče pri Ptuj

dne 15.8.1945

Zupnijskemu uradu Sv.Lovrenc:

Dne 15.8.1945 vam posiljam sledece mrlisce:

1. Tirler Ivan / brez podatkov/ OZNA Sv.Lenart star. oslab.
2. Hajner Franc roj. 25.11.1902 v Polom Krcovje proliv
3. Janca Josef roj. 25.2.1945 v Vojniku pri Celju
4. Hartnagel Ivana roj. 6.7.1874 v Mariboru star. oslab
5. Tratnik Alojzija roj. 14.6.1888 v Prevalje proliv
6. Nik Avgust roj. 1906 Trnovec/Kocevje proliv
7. Zaslo Predi roj. 7.1.1945 v Dobregim proliv
8. Putre Ivan roj. 14.8.1888 v Ostri Potok star. oslab.
9. Kusold Josef roj. 22.9.1902 v Salka vas proliv

Smrt fašizma ,, svoboda narodu!

Za pooblastenca OZNA

Mikola

Taboriščniki so umirali tudi zaradi »naravnih vzrokov« – starostna oslabelost ali diareja (driska).